

ОЦІНКА ЗАГРОЗ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Міщук О. В., к. е.н., доцент

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Створення сприятливого та передбачуваного економічного середовища для розвитку суб'єктів господарювання є невід'ємною компонентою соціально-економічного розвитку України, пріоритетною функцією органів державного управління в умовах ринкової економіки, реалізація якої потрібна для демократизації суспільства, формування безпечного конкурентного середовища [7, С. 17]. Зазначимо, що наростання кризових явищ, посилення невизначеності та динамічності економічної ситуації потребують не тільки розробки науково обґрунтованої державної політики у сфері безпеки, а й вимагають від суб'єктів господарювання посилення уваги до питань власної економічної безпеки, пошуку ефективних заходів для її забезпечення в усіх сферах та виявлення й нейтралізацію можливих загроз, небезпек та ризиків, здатних негативним чином вплинути на стан і результати їх діяльності [6, С. 46; 10, С.93].

Загрози в діяльності суб'єктів господарювання висувають нові вимоги до побудови та організації діяльності систем їх безпеки. Рівень фінансово-економічної безпеки характеризує здатність суб'єктів господарювання протистояти її загрозам або усувати збитки від негативних впливів на різноманітні аспекти безпеки. У цьому випадку під загрозою фінансово-економічній безпеці розуміють потенційні або реальні дії фізичних чи юридичних осіб, що порушують стан захищеності суб'єкта підприємницької діяльності та здатні призвести до припинення його діяльності або до фінансових й інших втрат [3, С. 37].

Інше трактування загрози полягає в тому, що це сукупність умов і факторів, які створюють небезпеку для реалізації економічних інтересів, яка в свою чергу може створювати різноманітні ризики [1]. Загрозу варто

розглядати як сукупність умов, процесів, факторів, що перешкоджають реалізації національних економічних інтересів або створюють небезпеку для них і суб'єктів господарювання. Загроза може проявлятися у вигляді збитків чи втрат, інтегральний показник яких характеризує ступінь зниження економічного потенціалу за певний проміжок часу [10, С. 94].

Серед основних загроз діяльності суб'єктів господарювання можна визначити інформаційні, правові, господарські порушення, політичні й соціальні загрози, неможливість визначення реального стану безпеки підприємства та корупцію [4]. Зайцева І.Ю. класифікує загрози економічній безпеці суб'єктів господарювання за такими ознаками:

- за місцем виникнення: внутрішні та зовнішні;
- за природою виникнення: політичні, кримінальні, конкурентні, недружнього поглинання, контрагентні;
- за ймовірністю настання: явні та приховані;
- за наслідками настання: загальні та локальні;
- за відношенням до людської діяльності: суб'єктивні та об'єктивні;
- за об'єктами посягань: органи управління підприємством, матеріальні і нематеріальні активи, ринки збуту продукції (надання послуг), ділова репутація, інформація, персонал;
- за можливістю прогнозування: прогнозовані та не прогнозовані [7, С. 16].

Основними причинами виникнення загроз фінансово-економічній безпеці можуть бути: недостатня адаптація окремих суб'єктів господарювання до постійно змінюючих умов ринку; загальна неплатоспроможність суб'єктів господарювання; зростаюча злочинність; споживчий менталітет значної кількості громадян; низький рівень трудової дисципліни та відповідальності працівників; недостатнє правове регулювання певних видів діяльності; низький професійний рівень частини керівного складу і працівників та ін. [6, С. 24]. Отже, причини виникнення загроз фінансово-економічній безпеці суб'єктів господарювання обумовлені,

з одного боку, чинниками загальноекономічного характеру (макрорівень), що здійснюють негативний вплив на значну кількість господарюючих суб'єктів, а відтак, загрожують і національній економічній безпеці. З іншого, чинниками, пов'язаними з непередуманістю та неефективністю прийнятих управлінських рішень керівництвом самого підприємства (мікрорівень) [10, С. 94].

Варто зазначити, що найбільш розповсюджені загрози – це за місцем виникнення, їх розрізняють внутрішні та зовнішні.

До внутрішніх загроз діяльності, які пов'язані з діями (умисними або необережними) співробітників підприємства можна віднести слабку організацію системи управління персоналом; слабку організацію системи навчання; неефективну систему мотивації; помилки у плануванні персоналу; зниження кількості раціоналізаторських пропозицій та ініціатив; відсутність або «слабку» корпоративну політику; неякісні перевірки кандидатів при прийомі на роботу. Крім того, внутрішні загрози можуть утворюватись від використання недосконалих, неефективних технологій виробництва або інформаційного забезпечення, неадекватного підприємницькій діяльності внутрішньооб'єктового режиму в установах суб'єктів господарювання [6, С. 18].

На нашу думку, з метою контролю якості діяльності персоналу суб'єктів господарювання доцільно використовувати систему об'єктивної оцінки цієї діяльності, яка є інструментом, що безпосередньо впливає на її ефективність. В цьому може допомогти найбільш розповсюджений і найчастіше використовуваний всіма корпоративними службами безпеки програмний комплекс «Стахановець», який реєструє всі дії працівників будь-якої установи, що має в своїй комп'ютерній мережі від однієї до сотні робочих станцій. За допомогою вбудованих звітів і багатофункціонального модуля онлайн-спостереження можна отримувати інформацію наскільки оптимально працівники витрачають свій робочий час або про наявність умисних негативних дій з боку персоналу [9, С. 51].

Щодо зовнішніх негативних загроз, то це дії, явища або процеси, які не залежать від волі і свідомості співробітників підприємства і тягнуть нанесення збитку. До зовнішніх небезпек належать: кращі умови мотивації у конкурентів; переманювання персоналу; тиск на співробітників ззовні; зміни у зовнішньому економічному середовищі; потрапляння співробітників в різні види залежності; інфляційні процеси. Також у сучасних економічних умовах найбільшу загрозу для підприємств представляють конкуренти та контрагенти, недоліки правової та економічної політики держави, а також шпіонаж у сфері комп'ютерних технологій і таке інше [2].

Особливий вид загроз для діяльності суб'єктів господарювання може утворюватись через певну політичну ситуацію як в країні, так і в окремих її регіонах. Розбалансованість в діяльності органів влади, негативні наслідки реформування економіки, корупція, загострення кримінальної ситуації, обмеження демократичних досягнень суспільства можуть утворювати ситуації тривалого чи навіть постійного підвищеного ризику в діяльності суб'єктів господарювання, обумовлювати агресивну поведінку до них з боку клієнтів, недовіру населення [6, С. 21].

Важливо виокремити і таку загрозу для фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання як недобросовісну конкуренцію. До основних її видів відносять: неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання (неправомірне використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки); створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції (дискредитація суб'єкта господарювання, нав'язування споживачам примусового асортименту товарів, робіт, послуг, схиляння до бойкоту суб'єкта господарювання та дискримінація покупця (замовника), до розірвання договору з конкурентом, підкуп постачальника або покупця); неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці [15, С. 34].

Однією з найбільш поширених загроз в діяльності суб'єктів господарювання, яка за своїм походженням може бути як внутрішньою, так і зовнішньою є шахрайство. Правова оцінка шахрайства вказана у Кримінальному кодексі України де шахрайство визначається як зловживання довірою, обман з метою введення власника матеріальних цінностей або коштів в оману і на тій основі добровільної передачі своєї власності шахраям [6, С. 26].

Основними видами шахрайського обману у взаємовідносинах з суб'єктами господарювання поміж собою, з клієнтами, партнерами, контрагентами, іншими організаціями та особами є надання неправдивих відомостей про себе і свою діяльність, укриття обставин і фактів, здійснення фіктивного підприємництва, фальсифікація товарів і послуг. Зловживання довірою виконується, як через цивільно-правові відносини, так і шляхом передачі власності (права власності) без застережень і відповідного оформлення [6, С. 28].

Всі негативні прояви зовнішнього середовища впливають на процеси всередині суб'єктів господарювання, в цілому, на їх безпеку. Водночас безпека як процес забезпечення стану захищеності суб'єкта господарювання від різноманітних внутрішніх і зовнішніх загроз гарантує найбільш продуктивне використання ресурсів суб'єктів господарювання і досягається шляхом гармонізації та взаємоузгодження їх інтересів з інтересами суб'єктів у часі та просторі [13, С. 25]. Рівень економічної безпеки суб'єктів господарювання залежить від того, наскільки ефективно керівництво і спеціалісти, зокрема, менеджери, спроможні уникнути можливих загроз та ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища. Також щоб уникнути загроз і ризиків система безпеки повинна використовувати сучасні технології та методи активної протидії всім потенційним загрозам [2].

Отже, для захисту економічних інтересів суб'єктів господарювання потрібна поява принципово нової служби безпеки, основною метою якої

повинен бути захист економічних інтересів від протиправних дій з метою забезпечення ефективності виробничо-господарської діяльності. Діяльність нової структури повинна ґрунтуватися на превентивній (попереджувальній) моделі, але якщо вплив загрози неможливо попередити, тоді слід мінімізувати заповідяні збитки за допомогою моделі активного реагування [2]. Зазначимо, що формування надійної комплексної системи фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання забезпечує їх стабільне функціонування і створює умови для зростання економічного потенціалу.

Комплексна система забезпечення економічної безпеки (КСЗЕБ) суб'єктів господарювання – це сукупність взаємопов'язаних заходів організаційно-правового характеру, які здійснюються з метою захисту підприємницької діяльності від реальних або потенційних дій фізичних і юридичних осіб, які можуть привести до суттєвих економічних втрат [12, С. 105].

Козлов С. вважає, що комплексна система забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання повинна включати наступні елементи:

1. Відповідальний керівник КСЗЕБ.
2. Рада з безпеки.
3. Спеціалізований структурний підрозділ, який займається питаннями безпеки.
4. Персонал.
5. Технічні засоби.
6. Регламенти.
7. Ресурси.
8. Інформація.
9. Зовнішні сили, які залучаються (правоохоронні органи) [8, С. 26].

В переважній більшості до числа основних завдань системи фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання належать: - своєчасне виявлення можливих загроз за допомогою збору, аналізу, оцінки даних і прогнозування розвитку подій; - отримання необхідної інформації про

партнерів, конкурентів, споживачів, майбутніх співробітників; - захист законних прав і інтересів суб'єктів господарювання і його співробітників; - забезпечення збереження матеріальних цінностей і відомостей, що становлять комерційну таємницю; - контроль за ефективністю функціонування системи безпеки, удосконалення її елементів тощо [10, С. 96].

З метою уникнення загроз на рівні суб'єктів господарювання у систему комплексної безпеки варто включити основні функціональні складові безпеки: фінансово-економічну (ефективне використання ресурсів підприємства); інтелектуально-кадрову (збереження і розвиток інтелектуального потенціалу суб'єктів господарювання, ефективне управління персоналом, мотивація персоналу); техніко-технологічну (відповідність застосовуваних технологій міжнародним стандартам); інноваційну (креативність у конкурентній політиці); правову (діяльність виключно в рамках законодавства); інформаційну (інформаційно-аналітичне забезпечення безпеки); екологічну (мінімізація забруднення навколишнього середовища); силову (формування дієвих механізмів взаємодії недержавного сектору безпеки з правоохоронними органами) [14, С. 22].

Виявлення і вживання заходів, спрямованих на запобігання загрозам фінансово-економічної безпеки, припускає систематичну аналітичну і прогностичну діяльність з аналізу стану суб'єктів господарювання в результаті виконання їх стратегічних рішень, під впливом усіх тенденцій і процесів, включаючи зміну попиту на товари, обсяги інвестицій тощо [3, С. 122].

Отже, безпека суб'єктів господарювання досягається шляхом проведення єдиної політики в галузі безпеки, системою заходів правового, організаційного і технічного характеру, з метою протидії загрозам діяльності та інтересам суб'єктів господарювання [3, С. 42] на основі принципів законності, адекватного сприйняття та оцінки ситуації, швидкості реагування, комплексності, ефективності.

Список використаних джерел

1. Бендиков М.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития /М.А. Бендиков // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. – №2. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mevriz.ru/articles/2000/2/1507.html>
2. Бойко Л.Г. Організаційні аспекти механізму управління фінансово-економічною безпекою будівельних підприємств / Л.Г. Бойко [Електронний ресурс] – Режим доступу: eprints.kname.edu.ua/32129/
3. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В., [за ред. Т.Г. Васильціва]. – Львів, 2012. – 386 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: lv.niss.gov.ua/content/articles/files/mono_2012-d47ce.pdf.
4. Дмитренко Ю. Опасности и угрозы предпринимательству / Ю. Дмитренко // Бизнес и безопасность. – 2012. – №1. – С. 39-41.
5. Дмитренко Ю. Опасности и угрозы предпринимательству / Ю. Дмитренко // Бизнес и безопасность. – 2012. – №2. – С. 42-44.
6. Економічна безпека суб'єктів підприємництва: навчальний посібник. / За заг. ред. проф. Зубка М.І. – К., 2012 – 226 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: ifsa.kiev.ua/files/ekonomsec.pdf.
7. Зайцева І.Ю. Чи є економіка України гарантом економічної безпеки її підприємств / І.Ю. Зайцева // Бизнес и безопасность. – 2014. – №1. – С. 15-17.
8. Козлов С. Организация комплексной системы обеспечения безопасности предприятия / С. Козлов // Бизнес и безопасность. – 2012. – №4. – С. 26-27
9. Кузнецов П. Вы работаете как стахановец? Вашу работу контролирует «Стахановец» / П. Кузнецов // Бизнес и безопасность. – 2013. – №5. – С. 49-56

10. Пашнюк Л. Загрози економічній безпеці підприємства та засоби їх нейтралізації / Л. Пашнюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2013. – №10(151). – С. 93-96.
11. Сащук Г. Інформаційна безпека в системі забезпечення національної безпеки / Г. Сащук // Бизнес и безопасность. – 2014. – №1. – С. 46-50
12. Столбов В.Ф. Особливості управління системою фінансово-економічної безпеки будівельних підприємств / В.Ф. Столбов, Г.М. Шаповал // Комунальне господарство міст: науково-технічний збірник. – 2013. – №111. – С. 103-108.
13. Ткачук Т. Безпека суб'єктів господарювання: системний аналіз / Т. Ткачук // Бизнес и безопасность. – 2012. – №4. – С. 22-25.
14. Ткачук Т. Безпека суб'єктів господарювання: системний аналіз / Т. Ткачук // Бизнес и безопасность. – 2012. – №6. – С. 22-25.
15. Ткачук Т. Конкретизація напрямів та функцій діяльності служби безпеки суб'єктів господарювання / Т. Ткачук // Бизнес и безопасность. – 2013. – №2. – С. 33-40.